A. MOLNÁR FERENC HB(K).-ÉRTELMEZÉSEI

Forrás:

- Molnár Ferenc 2005. *A legkorábbi magyar szövegemlékek. Olvasat, értelmezés, magyarázatok, frazeológia.* Debrecen: Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kara, Klasszika-filológiai Tanszék

pur eſ chomuv uogmuc

A. Molnár: bibliai szállóige a *por és hamu vagyok/vagyunk*, a legtöbb eu-i nyelvben megvan, pl. latin *pulvis et cinis*, angol: *dust and ashes*. Ez a legkorábbról adatolható szállóige a finnugor nyelvcsaládban és máig él.
1Móz. 18,27-re megy vissza, itt mondja magáról Ábrahám Istennek, hogy „por és hamu vagyok" (a Sodoma és Gomorra történetben).
por: az anyag, amiből Isten az embert teremtette
hamu: az ember szétporladt teste, hamva
A 2 itt lényegében egymás szinonimája.

halalnec halaláál holz

A. Molnár: bibliai eredetű: 1Móz. 2, 17 (a tudás fájáról tilos gyümölcsöt enni)
Érdekes, hogy az eredeti héberben és latinban is csak kéttagú ez a hármas figura etymologica (*morte morieris*, Káldinál: *halállal halsz meg*, de Károli: *halálnak halálával halsz*). A. M. szerint szerkezetvegyüléssel keletkezett:
halálnak halála x halállal halsz,
de már a HB. idején ismert lehetett.
A fig. etym. ősi, az ural-altaji nyevekben is használatos – A. Molnár szerint viszont ez a szerkezet a kk-i latin egyházi nyelv hatása + belső örökség (esetleg ősi).

turchucat mige zocoztia vola

A. Molnár: Bárczi szerint ez azt jelenti: 'majdnem megszakasztotta', ezt Benkő is átvette, mert azt nem jelentheti, hogy szétszakította a torkukat a tiltott gyümölcs leve, hiszen akkor Ádám és Éva meghaltak volna.
A. Molnár szerint: 'megszakasztgatta', azaz 'felsebezte, kimarta, megszakasztgatta' (inkább ismétlődő, iteratív jelleget fejez ki).
Érv: a *szaggat*-nak és a *szakaszt*-nak és származékaiknak is van 'bele-bele nyilall, éles hasogató fájdalmat okoz, kínoz, gyötör' jelentése a korban.
D. Mátai mindkét olvasatot elképzelhetőnek tartja, akár egyidejűleg is.

eſ levn halalnec eſ puculnec feze

A. Molnár szerint ez **a magyar filológia legvitatottabb mondata, a *feze* miatt**.
Szerinte a mondat Ádám-ra vonatkozik (mint az összes többi körötte): *eſ levn* [Ádám] *halalnec eſ puculnec feze*. Nem ért egyet Bárczival és másokkal, hogy itt a (gyötrelmes) világ az alany, ami a halál és pokol lakóhelye („fészke"), teológiai szempontból sem jó, hanem itt Ádám bűne, vétke, a tiltott gyümölcs miatt lett az ember halandó, nem a bűnös világ miatt.
A *pokol* A. M. szerint itt a 'holtak hazája' értelmű (ezt hosszan igazolja bibliai példákkal, pl. Jézusnak a pokolban jártával).
A *feze* értelmezései: Sajnovics szerint 'feje', így Ádám a halál és pokol kezdete lett.
Később jött a *fészek*-elképzelés (*fesz* vagy *fész* változatban, ősi eredetű szóként, **emellett voksoltak a legtöbben**),
majd a *fajzat* (Gyarmathi),
később a *fesz-~fosz-* tőhöz kötötték (jelentése 'préda, nyereség').

Többen a *vész*-szel azonosították, ill. Mészöly – a *fészek*-et cáfolva – a *fizetés*-sel (*fize* alak). Ez utóbbi kettő maradt tartós, Benkő ÁrpSzövjében mindkettőt cáfolja, főleg etimológiai alapon (nincs adat a kikövetkeztetett alapszóra), tehát szerinte nincs ismert szó, amire visszavezethető lenne. Benkő maga a 'martaléka, prédája' jelentést köv. ki, de emögött nincs adat, és a folytatást (*es mend w nemenec*) sem lehet vele magyarázni.
A. Molnár: ez bizony a Sajnovics-féle *feje* 'kezdet, kútfő, eredet' elem, tehát **íráshiba** a *feye* helyett – a két betűt írásában gyakran összetévesztik a régi szövegekben.

vermut ('βermüt')
'sírgödröt' (a 'földi világ' jelentés nem fogadható el A. Molnár szerint)

achſin ('ahszin, *asszony'*)
Itt: 'úrnő, fejedelemasszony, királyné' – csak a királyi és főúri családoknak, ill. a magas rangú nőknek kijáró megszólítás.

uromc ('úr')
A korai ÓM-ban ez a megszólítás csak a királynak, a trónörökösnek, a királyi család ffitagjainak és a főuraknak járt Istenen kívül.

odut ('adut')
Benkőnél ez melléknévi igenév, tehát kb. 'akinek adott (a) hatalom' – és sokan mások is így gondolják. A. Molnár-nak más ötlete is van: állítmányi szerep, ill. ellipszis, kimaradt a kopula (kb. *adva van*), de nem zárható ki, hogy másolási hiba *odutut* vagy *odutot* 'adatott' helyett

Ábrahám keble
Nemzetközi szállóige, a Bibliában Lázárt, a koldust viszik ide az angyalok. A három pátriárkát is gyakran ilyen összefüggésben említik, mint itt is, a képzőművészetben is gyakran ábrázolják Á. keblét vagy ölét a szentekkel, üdvözültekkel.

unuttei
Mészöly ötlete, hogy ez az *ő* névmás és az *-n/-tt* locativusrag kapcsolata (van *bennetté* is) de ez alaktanilag problémás A. Molnár szerint.
A. Molnár ötlete: az egész kifejezés (*w szentíí es unuttei cuzicun*) formulaszerű, két szinonimából áll, mint a *por és hamu, halálnak és pokolnak*, *hívek és szentek* – és a szentnek itt 'kiválasztott, hívő' a jelentése, vagyis itt a szerkezet jelentése: 'szentek és választottak'.
Az 'övéi' jelentésű régi magyar *önnei, önnön(e)i*-vel itt összekapcsolható (ez utóbbi a Mészöly-elgondolásra rímel, az ilyen alakok már kihaltak).
A hangalaki gond úgy magyarázható, hogy íráshiba van: *ununei* helyett írt a lejegyző *unuttei*-t. Íráshiba akad bőven a HB-ben, ami nem ritka a régi szövegekben, az ÓMS-ben is sok van.